

БЕЗОСОБОВО-ІНФІНІТИВНІ РЕЧЕННЯ В СИНТАКСИЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ: ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ

Мовознавчі студії на сучасному етапі позначені увагою до проблемних питань класиології в межах простих речень, зокрема критеріїв виділення їх типів. Пожвавлення таких досліджень спричинено прийнятим сьогодні поглядом на речення як багатоаспектну одиницю, що передбачає його розгляд на формально-синтаксичному, семантико-синтаксичному та комунікативно-прагматичному рівнях. Це стосується й зацікавленості безособово-інфінітивними реченнями – конструкціями із суб'єктивно-модальним компонентом та постпозитивним інфінітивом, місце яких у синтаксичній системі української мови лишається до сьогодні невизначеним.

Метою статті є виявлення проблемних питань, пов'язаних із безособово-інфінітивними реченнями, з'ясування причин їх виникнення та окреслення шляхів розв'язання.

Безособово-інфінітивні речення у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві спричинили багато дискусій. Одним із суперечливих є питання граматичної природи цих конструкцій, яке корелює з проблемою синтаксичної класиології.

Дотепер триває розпочата ще О.О. Шахматовим [18, 132-158] дискусія мовознавців навколо питання про граматичну структуру двокомпонентних речень із неузгодженими членами. Безпосередньо вона торкається дієслівних та прономінальних безособово-інфінітивних речень – конструкцій на зразок: *[Я знав, що те місто п'яницьке і що люд там непомірно схильний до того гріха, але] не доводилося бувати там на свята* (В. Шевчук) та *[Тут вірять в дворянську кров, у відьму, в пристрїт, а] науці нема чого робить* (В. Винниченко). Вагання при віднесенні цих структур до односкладних чи двоскладних зумовлені сприйманням як типових саме речень двоскладної будови і, відповідно, універсалізацією підметово-присудкової моделі

реченневих одиниць. Можна виділити чотири позиції, визначені в синтаксичних описах простого речення щодо односкладності/двоскладності аналізованих конструкцій.

Безособово-інфінітивні речення розглядаються передусім як односкладні структури [12, 361; 7, 94; 13, 38; 4, 99; 15, 218; 6, 119; 5, 207].

Згідно з іншим поглядом безособово-інфінітивні речення відносяться до двоскладних. Таку думку репрезентує, наприклад, О.О. Шахматов [18, 134, 144, 149]. Цікаво, що мовознавець відносить аналізовані речення до двоскладних неузгоджених, у яких, на відміну від двоскладних узгоджених, інфінітив не є підметом, а прислівниковий чи дієслівний компонент не є присудком [18, 133-134]. Дослідник акцентує увагу на відмінності в значенні речень із препозитивним та постпозитивним інфінітивом, але вважає її психологічною, а не граматичною [18, 149].

Крім двох зазначених поглядів, існує розуміння безособово-інфінітивних речень як конструкцій перехідного типу. Таке визначення пропонують В.В. Бабайцева [3, 323-362] та О.С. Попов [13, 32-33].

Переважає більшість учених схиляється до трактування безособово-інфінітивних речень як односкладних чи двоскладних залежно від різних критеріїв. Критеріями розрізнення виступають: позиція інфінітива відносно неінфінітивного компонента або порядок слів; лексико-граматичне значення слів на -о; лексико-семантичне значення неінфінітивного компонента; характер актуального членування.

З огляду на позицію інфінітива відносно неінфінітивного компонента або порядок слів як на критерій розмежування односкладних та двоскладних речень конструкції з препозитивним інфінітивом визнаються двоскладними, з постпозитивним – односкладними [8, 58-61; 10, 224, 231; 2, 20, 44; 15, 218; 6, 120].

З огляду на лексико-граматичне значення слів на -о речення розглядаються як двоскладні, якщо їх суб'єктивно-модальний компонент виражений прикметником. При заміщенні позиції суб'єктивно-модального

компонента прислівником конструкції, відповідно, постають односкладними [12, 354-358]. О.М. Пешковський вирішує приналежність слів на -о до прикметників чи до прислівників залежно від їх „речового” значення. Додатковим критерієм для класифікації він вважає віднесеність слів на -о до розмовної лексики чи до книжної. У першому випадку слово на -о розглядається як прислівник, у другому випадку – як прикметник середнього роду [12, 357].

Окремі мовознавці вважають критерієм визначення односкладності/двоскладності конструкцій з інфінітивом, який входить до предикативного центру простого речення, характер актуального членування (наприклад, Л.Д. Павліна [11, 48]). За цим критерієм речення, що утворюють актуальне членування з предикативом-ремою, належать до двоскладних, а конструкції, у яких предикатив та інфінітив є одним компонентом актуального членування, відносять до односкладних.

Майже всі дослідники визнають, що універсального критерію для визначення односкладності/двоскладності безособово-інфінітивних речень немає. Це питання залишається дискусійним і сьогодні. Лексико-граматичне значення суб’єктивно-модального компонента як критерій визначення односкладності/двоскладності аналізованих структур не має достатньої пояснювальної сили, оскільки предикативні слова омонімічні з короткими прикметниками середнього роду. Орієнтацію на лексико-семантичне значення предикативних слів не можна розглядати як єдиний критерій: структурній схемі (поширеній) безособово-інфінітивних конструкцій властива модальність, і провести межу між модальністю речення в цілому та оцінним значенням буває важко. Характер актуального членування є суттєвою ознакою речення, однак він не може враховуватись при визначенні формального типу речень, оскільки це призводить до сплутування рівнів лінгвістичного аналізу, хоча в окремих випадках корелює з особливостями формальної структури. Водночас таким, що має пояснювальну силу, визнається погляд на порядок слів як критерій з’ясування синтаксичної структури безособових речень з інфінітивом: речення з

постпозитивним інфінітивом постають односкладними, а з препозитивним, відповідно, – двоскладними.

Річ у тім, що, називаючи безособово-інфінітивні речення з тих або інших причин двоскладними, переважна більшість мовознавців звертає увагу на умовність цього терміна. Це пояснюється двоїстою природою інфінітива (складової предикативного центру), який поєднує в собі лексико-граматичні властивості іменника та дієслова.

Першим указав на двоїсту природу інфінітива О.О. Потєбня, зазначивши, що невизначений спосіб не може бути ні справжнім підметом, ні справжнім додатком [14, 285]. Інфінітив „...настільки мало пристосований для якого б то не було замісництва і так характерний сам по собі, що замісником підмета його можна визнати тільки там, де підмет необхідний, де безособовий смисл неможливий” [12, 357-358].

На тлі осмислення конструкцій із постпозитивним інфінітивом як односкладних постає проблема дефініювання в класифікаційній системі односкладних структур дієслівних безособово-інфінітивних речень та речень, де інфінітив пов'язаний із предикативом. Вони визначаються як: 1) безособові із залежним інфінітивом [8, 60; 7, 94, 97; 17, 246-247, 252-253; 4, 99; 16, 265]; 2) інфінітивні [1, 50-51; 15, 212]; 3) безособово-інфінітивні [6, 119; 5, 207].

Чимало суперечок викликають безособово-інфінітивні речення із займенником чи займенниковим прислівником як компонентом предикативного центру. Це реченнєві одиниці на зразок: [*Хай мов гробокопач – мій годинник – вже вкопався в останню годину, і]* нема **куди** далі копать, [*– я спокійно лягаю спать*] (І. Жиленко); [*Поки*] є **кому** вранці промовити „Здрастуй!” – [*я живу*] (М. Федунець). Вони визначаються як безособові речення [8, 60; 7, 94; 17, 254; 16, 266], інфінітивні речення [1, 47; 2, 43; 15, 218] або як безособово-інфінітивні [6, 119; 5, 207].

Відносячи конструкції з прономінальним компонентом до того чи іншого різновиду односкладних речень, дослідники, однак, не розглядають їх структурно-семантичною єдністю. Як наслідок простежується дещо

розчленований підхід до їх осмислення. Так, Г.П. Арполенко різновидом інфінітивних речень вважає лише заперечні структури із синтетично вираженим прономінальним компонентом *Нічого (було, буде) робити*. Речення ж на зразок *Нема чого (було, буде) робити* дослідниця відносить до безособових [1, 48-49]. З іншого боку, М.У. Каранська не вважає безособово-інфінітивними стверджувальні конструкції – речення з неінфінітивним компонентом у стверджувальній формі [6], наприклад: [*Де хто ляже, Божя воля –*] *Є де спати*, [*много поля.*] *Є де голов приклонити...* (Ю. Федькович); [*А вона молилась І жить у Господа просилась, бо*] *буде вже кого любить* (Т. Шевченко).

Подібність прономінальних структур до інших безособово-інфінітивних речень відзначав ще О.О. Шахматов, чому й відносив їх до одного типу [18, 149]. О.М. Пешковський наголошував на однаковій функції прономінального компонента (у його термінології – „безособово-предикативного члена”) та слів категорії стану з модальним значенням у конструкціях з інфінітивом [12, 359-361].

Для конструкцій із прономінальним компонентом теж характерний синкретизм безособовості (безособова форма дієслова-зв'язки) та інфінітивності. Відносити їх до класу інфінітивних речень неправомірно, оскільки вони мають парадигму й інфінітив у цих реченнєвих одиницях не можна визначити як незалежний та головний (формально). Тому конструкції з прономінальним компонентом визнаються безособово-інфінітивними.

Однією з причин розмаїття поглядів лінгвістів на безособово-інфінітивні речення є неоднозначне трактування зв'язку між інфінітивом та неінфінітивним компонентом. Тим самим різняться й позиції дослідників щодо ролі інфінітива в їх структурі (йдеться про такі його ознаки, як залежність/автономність, підпорядкованість/непідпорядкованість).

Переважає більшість дослідників неозначену форму дієслова в структурах із предикативами та дієсловами з яскраво вираженим модальним значенням вважає залежною. Зв'язок між інфінітивом та неінфінітивним компонентом відповідно трактується як сильне прилягання, чи

взаємоприлягання, інфінітив розглядається як складник предикативного центру. У безособово-інфінітивних реченнях зі словами категорії стану, які набувають модальності в синтаксичній позиції (наприклад, *добре, приємно, тяжко* і т.д.), зв'язок предикативів із неозначеною формою дієслова визначається як слабе керування [7].

З іншого боку, простежуються погляди, згідно з якими інфінітив у сполученні з безособовими дієсловами чи предикативами вважається не залежною, а основною формою в змістовому плані. У цьому аспекті від пояснення відношень між інфінітивом та неінфінітивним компонентом через поняття членів речення відмовляється Г.П. Арполенко [1, 43-51]. Відповідно всі безособово-інфінітивні речення трактуються інфінітивними. Щоправда, у виданнях „Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові” [2] та „Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання” [15] реченнєві одиниці з предикативними прислівниками та конструкції з прономінальним компонентом розглядаються як невласне інфінітивні.

У такій ситуації актуальною постає необхідність визначення особливостей синтаксичного зв'язку між інфінітивом та неінфінітивним компонентом у безособово-інфінітивних реченнях. Це важливо насамперед з огляду на те, що відсутність чіткого усвідомлення специфіки зв'язку між цими складовими зумовлює неоднотайність синтаксистів у визначенні складу предикативного центру аналізованих реченнєвих одиниць як структур безособових, не інфінітивних.

Погляди українських учених на склад предикативного центру дієслівних/прислівникових безособово-інфінітивних конструкцій двопланові. З одного боку, до предикативного центру аналізованих речень відносять лише неінфінітивний компонент, а саме: дієслово, слово категорії стану [8, 58, 60; 16, 265-266]. З іншого боку, визнається, що їх предикативний центр формує поєднання дієслова/предикатива зі зв'язковим компонентом та інфінітива [7, 97; 17, 252; 6, 119; 5, 207].

Стосовно безособово-інфінітивних речень із прономінальним

компонентом, то деякі мовознавці наголошують на тому, що роль інфінітива в їх структурі відрізняється від ролі в складі дієслівних/прислівникових безособово-інфінітивних реченнєвих одиниць. Зокрема, у прономінальних реченнях інфінітив керує займенниковим компонентом, тоді як у структурі дієслівних/прислівникових безособово-інфінітивних конструкцій інфінітив виступає залежним компонентом, що прилягає до безособового дієслова чи предикативного прислівника [13].

Як наслідок невизначеності синтаксичного статусу інфінітива в структурі прономінальних безособово-інфінітивних речень окреслюються різні позиції стосовно визначення структури їх предикативного центру. Простежуються такі його презентації: 1) займенниковий компонент [16, 266]; 2) інфінітив [15, 229]; 3) сполучення інфінітива, дієслова-зв'язки та прономінального компонента [12, 361; 7, 94; 17, 254; 2, 48-49; 6, 119; 5, 207].

Ще одне проблемне питання навколо прономінальних безособово-інфінітивних речень пов'язане з розрізненням стверджувальних та заперечних структур, наприклад: [*На землю з човнів повстававши, спитавсь, чи*] **є що** їсти їм? (І. Котляревський) – стверджувальна конструкція; [*... і цятки сліз на матовій поверхні сумних свічад, таких високих, де*] **вже нічим** ані дихати, ні снити (Н. Давидовська) – заперечна конструкція.

З одного боку, стверджувальні та заперечні речення вважаються однотипними (наприклад, [14, 411]). З іншого боку, стверджувальні конструкції розглядаються окремим структурним типом і відносяться до двоскладних речень [12, 363; 17, 254; 2, 48-49; 6, 119]. Має місце й погляд на стверджувальні безособово-інфінітивні речення з прономінальним компонентом як на інфінітивні, а на заперечні – як на безособові, головний член яких виражений предикативним словом „нема” на зразок *Нема часу* [17, 254].

Тенденція до розмежування стверджувальних та заперечних прономінальних безособово-інфінітивних речень зумовлена самою природою заперечення: „заперечення легше припускає безособовість, ніж ствердження” [8, 57], пор.: *Є час – Нема часу*: за відсутності заперечення безособовість

зникає. Проте основною причиною віднесення стверджувальних та заперечних безособово-інфінітивних речень до різних типів конструкцій є неоднозначність поглядів мовознавців на природу дієслова-зв'язки в цих структурах. Дієслово-зв'язка **бути** розглядається то як повнозначне дієслово зі значенням буттєвості в обох типах речень, то як абстрактна зв'язка (службове дієслово) або ж як зв'язка в заперечних структурах і повнозначне дієслово з речовим значенням у стверджувальних конструкціях.

Прибічники погляду на форму **бути** в стверджувальних прономінальних безособово-інфінітивних реченнях як на повнозначне дієслово зі значенням буттєвості мотивують свою позицію акцентуалізацією та експлікацією словоформи в теперішньому часі. Однак учені, відносячи такі речення до двоскладних конструкцій на зразок *Є річка*, не враховують відмінностей у їх парадигматичних виявах, пор.: *Є куди піти* – *Є річка*; *Було куди піти* (безособова форма) – *Була річка* (особова форма).

Схильність мовознавців убачати у зв'язці **бути** повнозначне дієслово зі значенням буттєвості зумовлена тим, що буттєве дієслово було праформою зв'язки. Це підтверджує й гіпотеза О.О. Потєбні про подвійну присудковість прономінальних безособово-інфінітивних структур [14]. Тільки перше дієслово було повнозначним, друге ж виконувало роль формального показника. Наприклад, *Було місце, куди (можна) було поїхати* (моделювання наше. – І.Ш.). Функціонування сучасних діалектних варіантів прономінальних безособово-інфінітивних речень із двома формами дієслова **бути**, наприклад: *Є де було взяти* (с. Колодяжне, Дворічанський р-н Харківської обл.), де *є* – буттєве дієслово, а **було** – зв'язка, свідчить на користь цієї гіпотези. Пізніше іменникові форми в називному/родовому відмінку (відповідно стверджувальних та заперечних конструкцій) затратились, їх функцію перебрали на себе з'єднувальні слова – займенники, прислівники. Перше **бути** втратило значення буттєвості, стало зв'язкою, друга присудкова форма затратилась: *Було місце, куди (можна) було поїхати* → *Було куди (можна) було поїхати* → *Було куди поїхати*. Отже, словоформа **бути** є зв'язковою в обох типах прономінальних

безособово-інфінітивних конструкцій.

І в стверджувальних, і в заперечних прономінальних безособово-інфінітивних реченнях займенник чи прислівник займенникового походження є еквівалентом модальних слів, у силу чого реченнєвій одиниці притаманне суб'єктивно-модальне значення, наприклад, пор.: *[Тому він (писар) зголосив, що] атестацію вже є з **чого** складати...* (В. Шевчук) – „Атестацію вже можна складати” (можливість здійснення дії); *[Рідня – а] нема до **кого** слова промовити, [тим паче українського]* (М. Куліш) – „Неможливо слово промовити” (неможливість здійснення дії). До того ж, без займенникового компонента ні стверджувальні, ні заперечні прономінальні безособово-інфінітивні речення не функціонують (пор.: *Є куди йти, нікуди йти – йти*), що свідчить на користь його тлумачення як складника предикативного центру й не суперечить трактуванню таких конструкцій як однотипних.

Для української мови характерні заперечні прономінальні безособово-інфінітивні речення із синтетичною та аналітичною формою прономінального компонента, наприклад: *[Тепер у дворі гості,] **ніколи** й огледіться за мною* (Марко Вовчок) – *[А він (Родя Тимофійович): „Не спиться, Антипович,] **нема коли спати**”* (В. Винниченко). У вітчизняному мовознавстві їх розглядають як однотипні [8, 60; 17, 254] та структурно різнотипні [1, 48-49; 2, 48-49; 15, 230-231]. Різнобічність поглядів мовознавців на прономінальні конструкції із синтетичною та аналітичною формами займенника чи займенникового прислівника має таку ж причину, що й неоднотайність поглядів на стверджувальні та заперечні прономінальні безособово-інфінітивні речення, – неоднозначність у трактуванні словоформи **бути**, зокрема як зв'язки чи як повнозначного дієслова зі значенням буття. Оскільки словоформа **бути**, а, отже, й **немає**, тлумачиться як зв'язкова, то прономінальні безособово-інфінітивні речення із синтетичною та аналітичною формою прономінального компонента можна визнати одним структурним типом.

Нема однастайності серед лінгвістів і в трактуванні характеру заперечення у відповідних прономінальних безособово-інфінітивних реченнях.

Їх трактують як частковозаперечні [9; 15; 6] та загальнозаперечні [1; 2].

Погляд на прономінальні безособово-інфінітивні реченнєві одиниці як на частковозаперечні І.Г. Матвіяс обґрунтовує тим, що „займенник заперечує не можливість здійснення дії, названої в інфінітиві, а тільки можливість здійснити її через відсутність суб'єкта чи об'єкта” [9, 97]. Проте заперечення стосується змісту всієї конструкції. Так, у реченні *[Буйні вітри розмахали Попіл гайдамаки,] І нікому помолитись, нікому заплакать* (Т. Шевченко), крім відсутності суб'єктів дії, йдеться про неможливість дії, пор.: *Нема того, хто б помолився → Моління неможливе; Нема того, хто заплакав → Плакання неможливе*. Ще одним аргументом на користь трактування заперечних прономінальних безособово-інфінітивних речень як загальнозаперечних є властивість займенникового компонента в цих структурах виконувати роль мотиватора, причини неможливості здійснення дії, наприклад, пор.: *Мені ніколи йти – Я не можу йти, оскільки не маю часу*.

Невизначеним у мовознавстві є статус речень, де реалізується сполучення „*немає* + іменник у родовому відмінку + інфінітив”, наприклад: *[Але мені, насмілюсь сказати, здається, що паніка передчасна, що] немає ніяких підстав дивитися на майбутнє песимістично* (Ю. Дольд-Михайлик). В україністиці на цих конструкціях увагу не акцентовано. У русистиці їх розглядають то як двоскладні, то як односкладні. Розглядаючи подібні конструкції в системі безособово-інфінітивних речень, В.П. Мельников відзначає: „...на відміну від сполучення *немає книг(и)*, **немає** виступає як заперечна зв'язка зі втраченим лексико-граматичним значенням, яке тому зосереджується в іменниках із модальним значенням; *немає* (рос. – нет (І.Ш.)) з модальними іменниками утворює стійкі фразеологічні сполуки, синонімічні співвідносним їм предикативно вживаним прислівникам якісної оцінки дії, названої інфінітивом: *немає...підстави, не було, не буде підстави* синонімічно *безпідставно...*” [10, 222].

Такий же невизначений статус у класифікаційній системі простого речення мають конструкції на зразок „*було* + інфінітив”, де **було** виступає

змістовим еквівалентом „треба було”, наприклад, пор.: *Та латочку з середини було підкласти і хрестиком прихопити по краях, та праскою було пригладити [...воно б і не кидалося в очі кожному...]* (В. Яворівський) – “Та латочку з середини треба було підкласти і хрестиком прихопити по краях, та праскою треба було пригладити...”. У „Сучасній українській літературній мові” (за редакцією І.К. Білодіда) відзначається, що **бути** в таких реченнях є допоміжним дієсловом, у якому зосередилась модальність [17, 253]. Автори „Синтаксису сучасної української мови. Проблемні питання” ці конструкції, як і структури на зразок: *Де вже було карати людину, [про відчайдушну хоробрість якої знав увесь полк!]* (О. Гончар), називають реченнями з пропущеними предикативами, а **бути** трактують як зв’язку, що перебрала на себе їх модальне значення [15, 224]. Це дає підстави відносити ці конструкції до інших безособово-інфінітивних структур.

Таким чином, суперечки синтаксистів щодо безособово-інфінітивних речень стосуються граматичної природи аналізованих конструкцій, їх місця в класифікаційній системі простих речень, структури предикативного мінімуму, зв’язку між інфінітивом та неінфінітивним компонентом у складі предикативного центру. Основними причинами розбіжностей у поглядах мовознавців є: 1) подвійна природа інфінітива, що спричинила виникнення дискусій про односкладність/двоскладність аналізованих речень і віднесення їх різновидів до різних типів синтаксичних конструкцій; 2) різна морфологічна природа неінфінітивного компонента окремих підтипів безособово-інфінітивних конструкцій (дієслово, слово категорії стану, займенник); 3) відмінності в поглядах мовознавців на тип зв’язку між інфінітивом та дієсловом, інфінітивом і прономінальним компонентом, інфінітивом і словом категорії стану; 4) розуміння мінімальної реченневої конструкції як структури, зверненої до формальної організації речення, тобто як предикативної (не номінативної) одиниці.

1. Арполенко Г.П. Структурні типи інфінітивних речень // Українська мова і література в школі. – 1977. – № 3. – С. 43-51.
2. Арполенко Г.П., Забеліна В.П. Структурно-семантична будова речення в сучасній українській мові. – К.: Наук. думка, 1982. – 131 с.
3. Бабайцева В.В. Переходные конструкции в синтаксисе. – Воронеж: Центр.-Черноземное книжное изд-во, 1967. – С. 325-362.
4. Вихованець І.Р. Граматика української мови. Синтаксис: Підручник для студентів філологічних факультетів. – К.: Либідь, 1993. – 368 с.
5. Загнітко А.П. Теоретична граматики української мови: Синтаксис: Монографія. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.
6. Каранська М.У. Синтаксис сучасної української літературної мови: Навч. посібник для студ. філол. ф-тів ун-тів і пед. ін-тів України. – К.: Либідь, 1995. – 312 с.
7. Кулик Б.М. Курс сучасної української літературної мови. Синтаксис: Підручник для ф-тів мови і літератури пед. ін-тів. – Вид. 2-е, переробл. і доп. – К.: Рад. школа, 1965. – Ч. II. – 283 с.
8. Курс сучасної української літературної мови: Синтаксис / За редакцією Л.А. Булаховського. Дозволено управлінням в справах в.ш. при Раді Міністрів УРСР як посібник для філол. ф-тів ун-тів та ф-тів мови і літ-ри пед. ін-тів УРСР. – К.: Рад. школа, 1951. – Ч. 2. – 407 с.
9. Матвіяс І.Г. Синтаксис займенників в українській мові. – К.: Вид-во АН УРСР, 1962. – 131 с.
10. Мельников В.П. О двусоставном характере предложений, имеющих при препозитивном инфинитиве слова с модальным значением // Вопросы истории и теории русского языка. – Вып. 3. – Тула, 1970. – С. 222-235.
11. Павліна Л.Д. Актуальне членування і граматична природа речень з предикативом та інфінітивом // Мовознавство. – 1978. – № 2. – С. 44-48.
12. Пешковский А.М. Русский синтаксис в научном освещении. – М.: Учпедгиз, 1956. – 7-е изд. – 512 с.
13. Попов А.С. Проблема принадлежности инфинитива к подлежащему или безлично-зависимому компоненту в некоторых типах предложений современного русского языка // Вопросы синтаксиса и стилистики русского языка. – Ульяновск, 1976. – Вып. 2. – С. 24-38.
14. Потебня А.А. Из записок по русской грамматике. – М.: Учпедгиз, 1958. – Т. 1-2. – 536 с.
15. Слинсько І.І., Гуйванюк Н.В., Кобилянська М.Ф. Синтаксис сучасної української мови. Проблемні питання: Навч. посібн. для студ. філолог. ф-тів ун-тів. – К.: Вища школа, 1994. – 670 с.
16. Сучасна українська мова: Підручник для студентів гуманітарних спеціальностей вищих закладів освіти / О.Д. Пономарів, В.В. Різун, Л.Ю. Шевченко та ін.; За редакцією О.Д. Пономарева.

– К.: Либідь, 1997. – 400 с.

17. Сучасна українська літературна мова: Синтаксис / За заг. редакцією І.К. Білодіда. – К.: Наукова думка, 1972. – 515 с.

18. Шахматов А.А. Синтаксис русского языка / Ред. Е.С. Истриной. – Изд. 2-е. – Л.: Гос. учебно-пед. изд-во, 1941. – 620 с.

Summary

Iryna Shkitska

IMPERSONAL INFINITIVE SENTENCES IN SYNTACTICAL RESEARCHES: PROBLEM ISSUES

The article determines the place of impersonal infinitive sentences in the syntactical research and defines the problem issues, which arose around these sentences. The causes and methods of solving various discussion questions are outlined.

The author comes to the conclusion that disputes among syntax researchers concerning impersonal infinitive sentences are devoted to their grammatical nature, their place in the classification system of simple sentences, the structure of predicative minimum and the relation between the infinitive and non-infinitive component in the structure of predicative nucleus.

Key words: predicative nucleus, impersonal sentence, infinitive sentence, one-member and two-member sentences.

Анотація

У статті з'ясовується місце безособово-інфінітивних речень у синтаксичних дослідженнях, визначаються проблемні питання, які виникли навколо цих реченнєвих одиниць. Окреслюються причини та шляхи розв'язання деяких із дискусійних питань.

Автор доходить висновку, що суперечки синтаксистів щодо безособово-інфінітивних речень стосуються граматичної природи аналізованих конструкцій, їх місця в класифікаційній системі простих речень, структури предикативного мінімуму, зв'язку між інфінітивом та неінфінітивним компонентом у складі предикативного центру.

Ключові слова: предикативний центр, безособове речення, інфінітивне речення, односкладні/двоскладні речення.

Стаття присвячена аналізу безособово-інфінітивних речень у світлі мовознавчої науки. Виявлено проблемні питання, пов'язані з трактуванням граматичної природи досліджуваних синтаксичних одиниць, їх місця в

класифікаційній системі простих речень, структури предикативного мінімуму, зв'язку між інфінітивом та неінфінітивним компонентом у складі предикативного центру. З'ясовано причини виникнення розбіжностей у поглядах мовознавців на місце безособово-інфінітивних речень у синтаксичних класифікаціях та їх граматичну природу. Окреслено шляхи розв'язання проблем синтаксичної класиології.

Ключові слова: безособово-інфінітивне речення, предикативний мінімум, синтаксична класифікація, односкладне / двоскладне речення, структурно-семантична єдність

Шкицкая И. Ю. Безлично-инфинитивные предложения в синтаксических исследованиях: проблемные вопросы

Статья посвящена анализу безлично-инфинитивных предложений с позиций лингвистики. Выявлены проблемные вопросы, связанные с пониманием грамматической природы исследуемых синтаксических единиц, их места в классификационной системе простых предложений, структуры предикативного минимума, связи между инфинитивом и неинфинитивным компонентом в составе предикативного центра. Определены причины возникновения расхождений во взглядах языковедов на место безлично-инфинитивных предложений в синтаксических классификациях и их грамматическую природу. Определены пути решения проблем синтаксической классификации.

Ключевые слова: безлично-инфинитивное предложение, предикативный минимум, синтаксическая классификация, односоставное / двусоставное предложение, структурно-семантическое единство